

Черкасов Олег Володимирович

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку
НАПрН України*

Коваленко Владислав Андрійович

*студент Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

РОЗВИТОК КОМПЕНСАЦІЙНИХ СХЕМ СПОЖИВАЧІВ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Наукова робота присвячена дослідженню проблеми створення дієвих компенсаційних схем споживачів небанківських фінансових послуг. Автори проаналізували чинне законодавство, що регулює діяльність небанківських фінансових установ, зарубіжний досвід врегулювання компенсаційних схем споживачів небанківських фінансових послуг, а також праці вітчизняних науковців, що стосуються зазначеної проблеми.

Ключові слова: компенсація, споживач, небанківські фінансові установи, послуги.

Cherkasov Oleg

*PhD (Law), Senior Research of the Scientific and Research Institute of
Providing Legal Framework for the Innovative Development
of NALS of Ukraine*

Kovalenko Vladyslav

student of Yaroslav Mudryi National Law University

DEVELOPMENT OF CUSTOMERS 'COMPENSATION SCHEMES OF NON-BANK FINANCIAL SERVICES IN UKRAINE

The scientific work is devoted to the research of the problem of creation of effective compensation schemes of consumers of non-bank financial services. The authors analyzed the current legislation governing the activities of non-banking financial institutions, the foreign experience of regulating compensation

schemes for consumers of non-banking financial services, as well as the work of domestic scientists related to this problem.

Keywords: compensation, consumer, non-banking financial institutions, services.

Однією з найбільш актуальних проблем економічного середовища України є низький рівень довіри населення до фінансових установ. Як зазначає газета Економічна правда, довіра українців до фінансових установ у 2018 році знаходилася на рівні близько 20%. Цей факт не лише здійснює негативний вплив на інвестиційний клімат в нашій державі, а й ставить під загрозу діяльність ринку фінансових послуг в цілому.

Доцільною є думка науковців про те, що ринок фінансових послуг України, який існує на теперішній час, потребує негайного реформування шляхом впровадження дієвих механізмів захисту прав інвесторів – споживачів фінансових послуг та формування конкурентоспроможного національного ринку фінансових послуг шляхом усунення спекулятивних схем на цьому ринку. Запровадження в Україні компенсаційних схем при залученні коштів від інвесторів є однією із необхідних умов приведення законодавства України у відповідність до вимог законодавства ЄС [1].

Очевидно, що за таких умов, постає питання про необхідність державного втручання у діяльність фінансового ринку та проведення оперативних заходів щодо оперативного впровадження реформ, спрямованих на підвищення рівня довіри населення до суб'єктів, які надають фінансові послуги.

Протягом останніх п'яти років з боку держави було здійснено низку заходів, спрямованих на підвищення довіри населення до надавачів фінансових послуг. При чому, значної уваги зазнав, саме сектор небанківських фінансових послуг.

03 вересня 2009 року набрало чинності Розпорядження Кабінету міністрів України «Про схвалення Концепції захисту прав споживачів небанківських фінансових послуг в Україні» № 1026-р (далі – Концепція). Зазначений нормативно-правовий акт визначає коло проблем захисту прав споживачів небанківських фінансових послуг та функціонування ринку зазначених послуг в цілому, основні шля-

хи та способи вирішення таких проблем, а також результати, очікувані після впровадження визначених Концепцією реформ. Однією з основних проблем ринку небанківських фінансових послуг, яка не дає можливості в повному обсязі використовувати блага сектору небанківських фінансових послуг, визначається недосконалість механізму компенсації завданих споживачам матеріальних збитків на ринках фінансових послуг [2].

Концепція визначає, що Державна політика у сфері захисту прав споживачів має реалізовуватися, зокрема, шляхом створення правової основи та сприяння запровадженню системи компенсаційного механізму на ринках фінансових послуг, зокрема у секторах страхування життя, фондового ринку та кооперативного кредитування та передбачає подальшу розробку нормативно-правової бази, що передбачатиме дієві компенсаційні механізми. Проте, наразі, питання щодо запровадження такого механізму є невирішеним.

Визначаючи коло суб'єктів, щодо послуг яких мають бути створені зазначені компенсаційні механізми необхідно дослідити галуzeві нормативно-правові акти, що регулюють діяльність небанківських фінансових установ. Зокрема, відповідно до Положення про порядок видачі небанківським фінансовим установам ліцензії на переказ коштів у національній валюті без відкриття рахунків, затвердженого Постановою правління Національного банку України від 26.02.2013 № 57, небанківська фінансова установа – це юридична особа, яка відповідно до законодавства України не є банком, надає одну або кілька фінансових послуг та внесена до Державного реєстру фінансових установ (далі – Реєстр фінансових установ) у порядку, установленому законодавством України. Зокрема, до небанківських фінансових установ відносяться кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, довірчі товариства, страхові компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні фонди і компанії, інші юридичні особи, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг. Станом на 2019 рік в Україні налічується 1978 фінансових установ, внесених до Реєстру фінансових установ [3].

У контексті процесу впровадження механізмів компенсацій споживачів небанківських фінансових установ необхідно звернути увагу на пошуки способів вирішення цієї проблеми у науковій лі-

тературі. Досить популярною є думка про необхідність створення спеціального гарантійного фонду для проведення компенсацій споживачів небанківських фінансових послуг. Зокрема, Б. І. Пшик пропонує створити в Україні Фонд компенсування інвестицій, основним завданням якого є здійснення компенсаційних виплат тим інвесторам, що втратили свої кошти внаслідок банкрутства інвестиційних посередників [4]. Зазначена пропозиція відповідає досвіду країн європейського союзу, оскільки, створення таких фондів є доволі поширеним в європейських країнах. Прикладом імплементації зазначеного механізму є компенсаційна схема Великобританії – Financial Services Compensation Scheme (далі – FSCS), яка поєднує 5 різних схем: по депозитах, інвестиціях, страховому посередництву, страховому бізнесу, іпотечних фірмах. FSCS є юридичною особою, яка є приватною компанією, а саме товариством з обмеженою відповідальністю, де відповідальність учасників обмежується їх гарантіями і не має статутного капіталу. Компенсації здійснюються зазначеним суб'єктом в порядку та на умовах, визначених законодавством Великобританії [5].

Розглядаючи рівень вирішеності питання компенсацій споживачів небанківських послуг в Україні можна вказати на відсутність діючого законодавства, яке вирішує ці питання. В той же час, необхідно зазначити, що законопроекти з цього питання все ж наявні. Зокрема, 26 липня 2019 року Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, оприлюднила повідомлення про проект Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб». Відповідно до змісту повідомлення, розпорядженням від 18.07.2019 № 1364 було схвалено доопрацьований проект Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», що спрямований на реалізацію Директиви 2014/49/ЄС Європейського парламенту та Ради від 16 квітня 2014 року в частині створення компенсаційних механізмів захисту інвесторів, споживачів небанківських фінансових послуг, а саме що стосується: кредитних спілок, страхування життя. Проте, наразі, передчасно говорити про наявність конкретних механізмів компенсацій споживачів небанківських фінансових послуг.

Поряд із цим слід обов'язково враховувати європейський досвід. Зокрема, в Європейському Союзі компенсаційні схеми захисту прав інвесторів урегульовані також Директивою 97/9/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 3 березня 1997 року «Про схеми компенсації інвесторам». Вказана Директива передбачає, що усі держави-члени повинні мати схеми компенсації для інвесторів, які б гарантували узгоджений мінімальний рівень захисту, принаймні для певних інвесторів, у випадку, коли інвестиційна компанія буде неспроможною виконати свої зобов'язання перед клієнтами свого інвестора. Слід зазначити, що не існує єдиного загальноприйнятого управлінського підходу до організації компенсаційних схем. Кожна держава ЄС самостійно приймає рішення про їх форму власності, структуру управління, відносини з регулюючим органом. Відповідно до ч. 1 ст. 2 Директива 97/9/ЄС кожна держава-член має забезпечити, щоб на її території були впроваджені і офіційно визнані одна або більше схем компенсації для інвесторів. За винятком обставин, передбачених у другому підпункті і в статті 5(3), жодна інвестиційна компанія, вповноважена у тій державі-члені, не може вести інвестиційний бізнес, поки вона не включена в одну з таких схем [6].

Зважаючи на це, удосконалення компенсаційних схем споживачів небанківських фінансових послуг в Україні має здійснюватись з урахуванням досвіду застосування механізмів, які належним чином захищають права та інтереси інвесторів і які досить таки давно застосовуються в країнах ЄС.

Таким чином, наразі питання щодо компенсацій споживачам небанківських фінансових послуг в межах правового регулювання в Україні залишається невизначеним. У той же час, означене питання активно обговорюється та вживаються окремі заходи для його вирішення, що дає підстави розраховувати на впровадження спеціалізованих нормативно-правових актів у сфері запровадження компенсаційних схем споживачів небанківських фінансових послуг в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глібко С. В., Шовкопляс Г. М., Ониськів І. О. Актуальні питання правового регулювання ринків фінансових послуг в Україні : монографія.

Харків : Право, 2016. 186 с. URL:http://ndipzir.org.ua/wpcontent/uploads/2017/07/Glibko/Glibko_Shovkoplyas_Onyskiv_2016.pdf//

2. Про схвалення Концепції захисту прав споживачів небанківських фінансових послуг в Україні: розпорядження Кабінету міністрів України від 3 вересня 2009 року № 1026-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1026-2009-%D1%80>.

3. Витяг з Реєстру фінансових установ України. URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Derzhavnyi-reiestr-finansovykh-ustanov.html>.

4. Пшик Б. І. Сучасні проблеми розвитку ринків небанківських фінансових послуг в Україні та шляхи їх вирішення. *Ефективна економіка*. № 9. 2017. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5759>.

5. Шовкопляс Г. М. Аналіз європейських гарантійно-компенсаційних механізмів захисту прав інвесторів на ринку фінансових послуг. Право та інновації. № 3 (11). 2015. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILA=&S21STR=apir_2015_3_5.

6. *Адаптація до права ЄС регулювання економіки України в сучасних умовах* : зб. наук. пр. за матеріалами Крутлого столу (м. Харків, 26 трав. 2015 р.) / редкол.: С. М. Прилипка, Ю. Є. Атаманова, С. В. Глібко, К. В. Єфремова. Харків : НДІ ПЗІР, 2015. 228 с. URL: <http://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2016/01/collection-26-05-15.pdf>

REFERENCES

1. Hlibko, S. V., Shovkoplyas, H. M., Onyskiv, I. O. (2016). Aktualni pytannia pravovoho rehuliuвання rynkiv finansovykh posluh v Ukraini. Kharkiv: Pravo, URL: http://ndipzir.org.ua/wpcontent/uploads/2017/07/Glibko/Glibko_Shovkoplyas_Onyskiv_2016.pdf// [In Ukrainian].

2. Pro skhvalennia Kontseptsii zakhystu prav spozhyvachiv nebankivskykh finansovykh posluh v Ukraini: rozporiadzhennia Kabinetu ministriv Ukrainy vid 3 veresnia 2009 r. № 1026-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1026-2009-%D1%80>.

3. Vytiah z Reiestru finansovykh ustanov Ukrainy. URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Derzhavnyi-reiestr-finansovykh-ustanov.html> [In Ukrainian].

4. Pshyk, B. I. (2017). Suchasni problemy rozvytku rynkiv nebankivskykh finansovykh posluh v Ukraini ta shliakhy yikh vyrishennia. *Efektivna ekonomika – An efficient economy*. 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5759> [In Ukrainian].

5. Shovkoplias, H. M. (2015). Analiz yevropeiskykh harantiino-kompensatsiinykh mekhanizmiv zakhystu prav investoriv na rynku finansovykh posluh. *Pravo ta innovatsii - Law and Innovation*. 3 (11). URL: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=URN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=apir_2015_3_5 [In Ukrainian].

6. *Adaptatsiia do prava YeS rehuliuвання ekonomiky Ukrainy v suchasnykh umovakh : zb. nauk. pr. za materialamy Kruhloho stolu (m. Kharkiv, 26 trav. 2015 r.) – Adaptation to EU Law of Regulation of the Economy of Ukraine in Modern Conditions: Collection of Scientific Papers on the Round Table Materials.* (2015). Kharkiv: NDI PZIR. URL: <http://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2016/01/collection-26-05-15.pdf> [In Ukrainian].